

VAQIF YUSİFLİ,
filologiya elmləri doktoru

"YERİYƏN NAXÇIVAN - HÜSEYN HƏŞİMLİ.

Hüseyn Həşimli vəfat etdi. Nə qədər desəm ki, yox, mən buna inanmıram, amma gerçəkdir bu. Onun ölümündən yazılan məqalələr, vida sözləri də yalan deyil, gerçəkdir. Kaş Naxçıvana gedə biləydim və onun məzarı başında diz çöküb deyəydim ki, ay Hüseyn, sapsağlam bir kişi idin, sənə nə oldu? Əlli beş yaşında da bu qədər qıvrıq, işgüzar, mən bildiyimə görə xəstəliyi yaxına buraxmayan bir insan bu dünyaynan vidalaşarmı? Amma biz dost olsaq da, bilmədiyim çox şeylər var. Hər halda, bir-birimizdən çox uzaqlarda yaşasaq da, hərdən telefonda hal-əhval tutsaq da, mənə, gizlinliyimiz yox idi. O, mənim xəstələndiyimi, bir neçə dəfə əməliyyat olunduğumu bilirdi, amma mən onun haqqında, yəni doğrudan da xəstə olub-olmamasından xəbərsiz idim. Sonra eşitdim ki, Hüseyn ürək ağrısından əziyyət çəkirmiş.

İlk dəfə onu Naxçıvana birincisəfərimdə (1984) görmüşəm. Onda Hüseyn tələbə idi. Naxçıvan pədoqoji institutunun Azərbaycanda dili və Ədəbiyyat fakültəsinin üçüncü kursunda oxuyurdu. Məni tələbələrin səviyyəsi ilə tanış olmağa və onları düşündürən suallara cavab vermək üçün bir saatlığa o kursa "ezam" etdilər. Müasir ədəbi tənqidimiz barədə otuz dəqiqə "mühazirə" oxudum, sonra suallar yağışı yağdı üstümə və bu sualların əksəriyyətini hələ tanımadığım, heç adını da bilmədiyim Hüseyn Həşimli verirdi. Onda hiss elədim ki, bu oğlan müasir ədəbiyyatla bağlı hər şeyi bilir. Auditoriyadan çıxanda onun əlini sıxdım, adını soruşdum, "sənin gələcəyin var" dedim. Hüseyn ali məktəbi bitirdi və onu elə institutda da saxladılar. Baş laboratoriyadan institutun prorektoru vəzifəsinə qədər böyük bir yol keçdi Hüseyn. (son bir ildə isə EA-nın Naxçıvan bölməsinə direktor müaviniydi). Onun tələbələri öz xatirələrində Hüseynin necə bir müəllim olduğunu xatırlayırlar- Hüseyn müəllimi onlar qədim yunan natiqi Demofenə bənzədirlər. Onun çox səlis, olduqca rəvan, axıcı bir nitqi vardı ("fikirlərinin ifadə tərzini, analitik tənqidi oxucunu məftun edirdi. Həşimli kimi yazdığı adama heç bir kəs öyrədə bilməz. Bu, insana verilən bir istedad, Allah vergisidir"- tələbəsi, indisə ədəbiyyatşünas Zülfüyyə İsmayıl). Onun mühazirələri o qədər canlı keçirdi ki, tələbələrə bəzən heç əlavə ədəbiyyat oxumağa ehtiyac qalmırdı.

Hüseyn Həşimlinin iki ustadı olub- İsa Həbibbəyli və Yavuz Axundlu. Hər ikisi institutda onun müəllimləridi. O, heç vaxt ustadlarına kəm baxmayıb. İsa Həbibbəylinin XX əsrin övəlləri Azərbaycan ədəbiyyatı və mətbuatı ilə bağlı bir çox araşdırmaları ədəbi-elmi ictimaiyyətə yaxşı məlumdur, H. Həşimli də əsasən həmin dövrün tədqiqatçısı idi və yeni araşdırmaları ilə bir çox qaranlıq mətləblərə işıq saldı. Qocaman Yavuz müəllim ömrünün son illərində xəstə yatırdı, ona ən çox baş çəkən Hüseyn idi və Yavuz müəllimin şah əsəri olan "Azərbaycan tarixi romanı: mərhələlər, problemlər" monoqrafiyasına sanballı bir giriş sözünün də müəllifi H. Həşimli idi. Yavuz müəllimin də tanıdığı, sevdiyi insanlar haqqında bir kitabı var və o kitabda Hüseyn haqqında da bir qərk verilib.

Mən Hüseynin alim səciyyəsi barədə qısaca söz açım. O, artıq ustad ədəbiyyatşünasların pleyadasına yaxınlaşırdı. O, M. Cəfər deyildi, Y. Qarayev deyildi, B. Nəbiyev

deyildi, İ. Həbibbəyli də deyildi, amma bu ədəbiyyatşünasların heç birinə bənzəməyə-bənzəməyə onların mənəvi varisinə çevrilmişdi. Bəzi həmkarlarından fərqli olaraq H. Həşimli yalnız bir ədəbi mərhələnin tədqiqatçısı deyil, həm klassik ədəbiyyatın, həm də müasir ədəbiyyatın araşdırıcısıydı. Onun "İzzəddin Həsənoğlunun ədəbi irsi" monoqrafiyası, "Azərbaycan ədəbiyyatında sentimentalizm" namizədlik dissertasiyası, "Azərbaycan poeziyasında sonet və terset" tədqiqatı elə bilirəm, müasir ədəbiyyatşünaslığın ən son nailiyyətlərindəndir. Xüsusilə, sonuncu tədqiqatı. H. Həşimli Azərbaycan poeziyasında sonet lirik janrının elmi təsbitini sona çatdırdı. Özü də orta əsrlər Avropa poeziyası kontekstində. Bizim ədəbiyyatşünaslıqda belə bir fikir formalaşmışdı ki, Azərbaycan poeziyasında ilk sonetlər sovet dövründə yaranıb (S. Əsədullayev).. İ. Həbibbəyli sübut elədi ki, sonet janrının ilk nümunələri H. Cavid və A. Şaiq yaratmışlar. H. Həşimli bir qədər də arxaya boylanıb Azərbaycan ədəbiyyatına sonetin gəlişini XX əsrin övəllərinə apardı. Onun bu tədqiqatı həm nəzəri, həm də praktiki baxımdan çox əhəmiyyətdir. Yeri gəlmişkən deyim ki, "Azərbaycan ədəbiyyatında Avropa mənşəli lirik janrlar" onun doktorluq dissertasiyası idi.

H. Həşimli Türkiyədə də tanınırdı, "Azərbaycan ədəbi mühiti və türk dünyası" və "Türk halklarının ədəbiyyatı ilə əlaqələri" monoqrafiyaları Türkiyədə Azərbaycan ədəbi əlaqələrinə dair çox dəyərli mənbələrdir.

Mən H. Həşimlinin neçə kitabının və onlarla məqaləsinin adını çəkərim ki, bu tədqiqatlar ilk dəfə məhz H. Həşimlinin qələmindən çıxıb. Buyurun: ədəbiyyatda haqqında az danışılan şəxsiyyətlər: Səid Səlməsi, Əli Səbri, Fərhad Ağazadə, Məmməd Əli Sidiqi, Əli Məhzun. Baxın: bu da sanballı tədqiqatlar- "Hüseyn Cavidin lirikası və Avropa poetik ənənələri", "Azərbaycan mənsur şeirinin təşəkkülü", "Avropa lirik janrları və Azərbaycan ədəbiyyatı" və s. Hələ mən onun Naxçıvan televiziyaşünaslığı ilə boyu müxtəlif mövzularda çıxışlarını demirəm. O, Naxçıvanda yaşayan yazarlar haqqında onlarla məqalənin müəllifiydi. Onu da qeyd endim ki, H. Həşimlinin bir çox elmi məqalələri bizim "Azərbaycan" jurnalında işıq üzünə gərüb.

Keçən il dekabrda Naxçıvanda ezamiyyətə idim, təbii ki, dostumla görüşməliydim, amma o iki-üç gündə Hüseyn Həşimlinin yalnız iki dəfə gördüm, Universitetdə Naxçıvan ədəbi mühiti ilə bağlı elmi müşavirədə çıxış elədi, bir də ikicə saat çay süfrəsində söhbətləşdik. Professor Hüseyn Həşimli vaxtın əsirinə çevrilmişdi. Bir gündə haralara mürəzə ya çıxış etməyə çağırıldılar.

Zarafatla ona dedim ki, Mir Cəlal müəllim Ə. Haqverdiyevə "Yeriyən Azərbaycan" deyib, mən də sənə "Yeriyən Naxçıvan" deyirəm. Çox təəssüflənirəm ki, sağlığında onun bir alim, pedaqog və ziyalı kimi səciyyəsinə açıqlayan bir məqalə yazmamışam. Amma görkəmli alimlərin H. Həşimlinin elmi və pədoqoji fəaliyyəti barədə yazıları az deyil.

Hüseyn Həşimli vəfat etdi. Azərbaycan ədəbiyyatşünaslıq elmi üçün bu, çox ciddi itkidir..

Naxçıvana gedə bilmədim. Gücüm yalnız göz yaşlarına çatdı.